

דף שבועי

בס"ד

פרשת עקב, תשפ"ב, מספר 1483

כיבוש הארץ ויישובה – כיצד?

איתמר ורהפטיג

הפסוק הבא משלב במידת מה את שתי הדרכים: "וַיִּנְתְּנֵם ה' אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ" (שם: כג) – משמע בדרך של מלחמה וכיבוש; "וְהָיָה מְהוּמָה גְדֹלָה עַד הַשָּׁמַדִּים" (שם), היכול להתפרש בדרך של נס, שכן הוא מזכיר את המהומה של חיל מצרים בים סוף (שם' יד: כד).

ושוב: "וַיִּנְתְּן מַלְכֵיהֶם בְּיַדְךָ וְהֶאֱבַדְתָּ אֶת שָׂמָיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם..." (שם: כד). משמע באמצעות מלחמה.

לסיכום: לפנינו שתי דרכים. האחת, הקב"ה יפנה את הארץ בדרך נס, כמו ביציאת מצרים. לפי חז"ל, התהליך שם, ממכת דם עד היציאה ממצרים, אך כשנה. כך יכול להיות גם עתה בכניסה לארץ.

בצד התיאור הזה מתואר תהליך אחר, של מלחמה שאורכת זמן רב, כמובן בעזרת ה', ויש למשך המלחמה גם מטרה: שלא תיעזב הארץ לשממה.² העם, במצבו עתה, אינו גדול מספיק כדי ליישב את מרחבי הארץ, אבל כבר בתחילת הפרשה הקב"ה מבטיח כי בזכות שמירת התורה יתרבה העם: "וְאַהֲבַדְתָּ וְיִבְרַכְךָ וְהִרְבֶּךָ וַיִּבְרַךְ פְּרִי בֶטֶןךָ וּפְרִי אֲדָמְתְךָ..." (שם: יג), וממילא יוכל ליישב את הארץ.

לאור האמור ניתן ליישב גם את הצורך בכפילות האזהרה שלא לפחד, ואת השוני בסגנון האזהרה. בתחילה נאמר באופן כללי: "לא תירא" (שם: יח), כי הקב"ה יסלק את יושבי הארץ מפניך בדרך ניסית. אבל עדיין, כשישמע העם על הדרך השנייה, שהכיבוש לא ייעשה בנס גלוי, יירא מפחד המלחמה. לפיכך התורה חוזרת ומזהירה: "לא תערץ מפניהם", ואונקלוס

כמה פרשות בתורה עוסקות בתהליך ההכנות לכניסה לארץ, הכניסה אליה, כיבושה ויישובה.

אחד מהנושאים הללו מתואר בפרשתנו (בפרק ז: יז-כו), ועיון בו מעורר שתי שאלות:

א. פעמיים נצטוונו לא לפחד מעמי כנען: "לא תירא מהם" (דב' ז: יח); "לא תערץ מפניהם" (שם: כא). מדוע?

ב. יש סתירה לכאורה בתיאור הפלישה לארץ; כיצד היא תיערך?

שתי דרכים

בפסוקים יז-כ מתואר תהליך ניסי של כיבוש הארץ, ואילו פסוקים כא-כב מתארים תהליך טבעי של כיבושה ויישוב איטי וממושך שלה.

נפרט דברינו. בפסוק יח נאמר: "לא תירא מהם", ומהי העצה לקיום מצווה זו? עליך לזכור את ניסי יציאת מצרים, והקב"ה מבטיח: "כִּן יַעֲשֶׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְכָל הָעַמִּים אֲשֶׁר אַתָּה יֹרֵא מִפְּנֵיהֶם". הכתוב אף מוסיף נס: "וְגַם אֶת הַצְרָעָה יִשְׁלַח ה'..." (שם: כ), ואף שאיננו יודעים בדיוק מי היא ומהי דרך פעולתה, אין ספק שמדובר בנס. תהליך זה אמור להיות מהיר וטוטלי: "עַד אֲבַד הַנְּשָׂאִים וְהַנְּסֻתִים מִפְּנֵיךָ" (שם).

לעומת זאת, מהפסוקים הבאים מתקבלת תמונה אחרת: "וַיִּנְשַׁל ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת הַגּוֹיִם הָאֵל מִפְּנֵיךָ מֵעַט מְעַט, לֹא תוּכַל פְּלֹתָם מִהָרַץ תִּרְבֶּה עֲלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה" (שם: כב). משמע שאתה אמור להילחם בהם ולכלותם במלחמה, אבל זהו תהליך איטי במכוון, כדי שלא תרבה השממה.

2 ראו השגות הרמב"ן לספר המצוות לרמב"ם, שכחת העשין מצוה ד: "נצטוונו לרשת הארץ אשר נתן האל יתברך ויתעלה לאבותינו לאברהם ליצחק וליעקב ולא נעזבה ביד זולתנו מן האומות או לשממה".

* הרב ד"ר איתמר ורהפטיג, בית הספר למשפטים, אוניברסיטת בר-אילן (גימלאי); מכון צומת, אלון שבות (מעורכי "תחומין"); מכון "משפטי ארץ", עפרה.
1 השוו למפלת סנחריב בלילה אחד (מל"ב י"ט).

אכן, גם בדרך זו אין הכרח שיהיו בה ייסורים ונפגעים. במלחמת מדין נאמר בתורה: "ולא נפקד מִמֶּנּוּ אִישׁ" (במ' לא:מט), ורש"י מפרש: "לא נחסר". כלומר, הייתה זו מלחמה ללא נפגעים מצידנו. מראש נבחרו חיילים צדיקים.⁴ כמו כן, על הפסוק, "אֶלֶף לַמָּטָה אֶלֶף לַמָּטָה" (שם:ד) כתוב במדרש רבה כאן, כי כנגד הלוחמים עמד מספר זהה של מתפללים.

נמצא כי בידינו לשלב את שתי הדרכים על יתרונותיהן וללא חסרונותיהן.

בימינו

המתבונן בתולדותינו רואה ששתי הדרכים האמורות התקיימו במהלך ההיסטוריה שלנו, ובמידת מה עדיין מתקיימות בימינו, לאחר שיבת עם ישראל לארצו.

יש שדגלו בדרך הניסית, שכן הקב"ה הבטיח: "כִּי־מִי צִאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶרְאֶנּוּ נִפְלְאוֹת" (מיכה ז:טו). עלינו להתחזק בתורה ומצוות, ולהמתין לביאת המשיח. לכן, בין היתר, התנגדו לתנועה הציונית. לעומתם יש שדגלו בדרך הטבעית, בפעולה אקטיבית מצידנו לגאולת הארץ, יישובה, ומלחמה להקמתה.

דא עקא שדרך זו לוותה, אצל חלק מהוגיה ופועליה, בחיסרון גדול של הרגשת "כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה" (דב' ח:יז). הם לא ראו את הקב"ה המכוון ומסייע; "כי פקד ה' את עמו לתת להם מדינה".⁵

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
יתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

[הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן](#)
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

את הילד), וְנִעְשָׂה לוֹ נֶס וְנִפְתָּחוּ לוֹ דְדִין כְּשֵׁנִי דְדִי אֲשֶׁה וְהִינִיק אֶת בְּנוֹ. אָמַר רַב יוֹסֵף: בּוֹא וּרְאֵה כִּמָּה גָדוֹל אָדָם זֶה, שְׁנִעְשָׂה לוֹ נֶס כְּזֶה. אָמַר לוֹ אַבְי: אֲדַרְבֶּה, כִּמָּה גְרוֹעַ אָדָם זֶה, שְׁנִשְׁתַּנּוּ לוֹ סְדָרֵי בְּרֵאשִׁית".

4 ראו רש"י (שם לא:ג) אנשים, צדיקים.
5 מליצה ששמעתי פעם, למיטב זיכרוני, מפי הרב אברהם שפירא זצ"ל, ראש ישיבת מרכז הרב.

מתרגם: "לא תתבר", כלומר, לא תישבר. כשהאויב יהיה לפניך ויטכן את חייך, חזרת האזהרה 'אל תישבר'; הילחם וה' יהא בעוזך.

האם יש סתירה בין הדרכים השונות?

אכן יש סתירה בין שתי הדרכים, אבל אפשר ליישב ביניהן. ייתכן שהדרכים השונות תלויות בתקופות שונות; פעם יתרחש נס ובפעם אחרת ייעשה הכיבוש בדרך הטבע. ייתכן גם שהדרך תהיה תלויה במצבו הרוחני של העם, אבל ייתכן גם שיעשה שילוב בין שתיהן באותו אירוע עצמו.

כשנתבונן בשרשרת האירועים נמצא, כי אכן שתי הדרכים נהגו בתולדות העם. דרך הנס ניכרת בשלבים הראשונים של הכיבוש: יריחו נפלה בדרך נס, יהושע זכה ל"שֶׁמֶשׁ בָּגָבְעוֹן דוֹם וַיֵּרַח בְּעַמְּקֵי אֵילָן" (יה' י:יב). אבנים נפלו מן השמיים במלחמת גבעון (יה' י) ועוד. אבל ניסים אלה לא היו רבים. חז"ל אומרים כי שבע שנים ארך כיבוש הארץ, ובמשך שבע שנים היא נחלקה לשבטים. גם אחרי כן היו כיסי התנגדות של כנענים למיניהם, כפי שמסופר בספר שופטים.

שילוב ופשרו

לפשר העניין, כנראה שהתורה באה ללמדנו על שתי דרכים אפשריות בכיבוש הארץ, כאשר לכל אחת מהן יתרון וחסרון. בדרך הניסית יתקדמו הכיבוש וההתיישבות במהירות וביעילות, וללא נפגעים. יד ה' תהא ניכרת, ויתקדש שמו ברבים. ואילו הדרך השנייה, הטבעית, תהיה כרוכה במלחמה ארוכה, שבדרך הטבע מפילה קורבנות רבים. אם נזכה, "עֶקֶב תִּשְׁמָעוּן", ניעזר בניסים וללא נפגעים, ואם לא נזכה, צפויה לנו מלחמה קשה הכרוכה בייסורים.

אבל גם בדרך הניסית יש חיסרון. לא רק בגלל האפשרות שיווצרו שטחים ריקים ותהיה שממה עד שנפרה ונרבה, אלא גם מסיבות של אמונה; ה' אינו חפץ שננהל את חיינו בדרך ניסית, ואכמ"ל. נזכיר רק את דברי הרמב"ן בסוף פרשת בא: "כי הקב"ה לא יעשה אות או מופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר".

האדם והעם אמורים לחיות חיים טבעיים, בסיוע נסתר של הקב"ה, ולגלות את אורו בתוך המציאות הגשמית.³

3 הגמ' במסכת שבת (נג ע"ב) מספרת: שָׁנוּ רַבּוּתֵינוּ: "מַעֲשֵׂה בְּאֶחָד שְׁמֵתָה אֶשְׁתּוֹ וְהִנֵּיחָהּ בֵּן לִינֵק, וְלֹא הָיָה לוֹ שֶׁכָּר מִיְנִיקָה לִתֵּן (תשלום לאישה שתניק